

MUSUL'U NASIL KAYBETMİŞTİK?

Kutlu Sesleniş Dergisi, 2007, Sayı 49

Yıldırım Koç

ABD emperyalizmi, Türkiye'yi dize getirme veya parçalama girişimlerini kararlı bir biçimde sürdürmektedir. Irak'ın kuzeyinde yaşayan Türkmenlerin haklarını ve hatta neredeyse varlığını yok sayma çabası da bu stratejinin bir parçasıdır. Türkiye Cumhuriyeti, varlığına yönelik bu önemli saldırı karşısında gereken tepkiyi gösterecektir.

Irak'ın kuzeyinde bir kukla Kürt devleti yaratma çabası, akla 1946 yılında İran'ın kuzeyinde Sovyet Kızıl Ordusu'nun işgali altındaki bölgede kurulan kukla Mehabad Kürt Cumhuriyeti'ni getirmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında İran'ın Almanya'ya yakınlığından rahatsız olan müttefikler, 1941 yılında İran'ın bazı bölgelerini işgal etmişlerdi. İngiltere, İran'ın güneyini, Sovyetler Birliği ise kuzeyini kontrol altına almıştı.

İkinci Dünya Savaşı sona erip, Sovyetler Birliği kendi etrafında bir tampon bölge oluşturmaya çalıştığında, İran'ın kuzeyinde Kızıl Ordu'nun kontrolü altındaki bölgelerde 22 Ocak 1946 tarihinde Mehabad Kürt Cumhuriyeti adıyla bir devletçik kurdurttu. Ancak, uluslararası baskılara dayanamayan Sovyetler Birliği, 1946 yılı Kasım ayında İran'dan çekilince, İran 16 Aralık 1946 günü karşı saldırıya geçti ve bu kukla devlet kısa bir süre içinde İran silahlı kuvvetleri tarafından yok edildi. Cumhurbaşkanlığına getirilmiş olan Kadı Muhammed 31 Mart 1947 günü idam edildi. Kukla Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nin savunma bakanı olan Molla Mustafa Barzani de (Mesut Barzani'nin babası) önce Sovyetler Birliği'ne sığındı ve 11 yılı aşkın süre bu ülkede kaldı. Daha sonra da Amerika Birleşik Devletleri'nin himayesine girdi. Günümüzde Irak'ın kuzeyinde kurulmaya çalışılan kukla devletin akıbeti de Mehabad Kürt Cumhuriyeti'ninki gibi olacaktır. Amerikan emperyalistlerinin baskı ve tahakküme dayalı ihtiraslı politikaları çöktükçe, bundan önce uşaklar zarar görecektir. Emperyalistler, gömüldükleri Irak bataklığından uşaklarının kafalarına basarak çıkmaya çalışacaklardır.

Bu süreç ülkemizi de yakından ilgilendirmektedir.

Irak'ın kuzeyinde kurulacak bir kukla devlet, Türkiye'deki bölücü akımlara maddi – manevi güç sağlayacak, Kürt ırkçılığını körükleyecek, ülkemizde kültür, ülkü ve çıkar birliğine dayalı çağdaş bir ulus yaratma çabalarımıza büyük zarar verecektir.

Bu çerçevede, Türkiye'nin Musul'u nasıl kaybettiği bir kez daha hatırlanmalıdır.

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'nda yenilince, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalandı. Bu tarihte, Musul vilayeti Osmanlı ordularının hakimiyeti altında idi. Müttefikler, mütarekenin 7. maddesini şöyle düzenlettiler: "Müttefiklerin, kendi güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkı" bulunmaktadır. İngilizler, kendi imzaladıkları bu metni çiğneyerek, hiçbir olay olmamışken, 15 Kasım 1918 tarihinde Musul vilayetini işgal ettiler.

Musul'un kaybında ilk adım, İngiliz emperyalistlerinin bu hukukdışı işgalidir.

Musul'un işgali öncesinde bu bölgedeki askeri birliklerin başında Ali İhsan Paşa vardı. Ali İhsan Paşa önce İngilizlerin taleplerine karşı direndi. Ancak, İngilizlerin 7 Kasım'daki talepleri, 15 Kasım'a kadar Musul'un boşaltılmasıydı. İstanbul Hükümeti bu haksız talep karşısında Ali İhsan Paşa'ya destek vermedi. Ali İhsan Paşa da sorumluluktan kaçındı ve 8 Kasım'dan itibaren kuvvetlerini çekmeye başladı.

İngiltere, Musul bölgesindeki Kürt aşiretlerini ve Güneydoğu'daki Nasturileri Türklere karşı kışkırtmaya ve örgütlemeye başladı. Bu sırada, Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı 28 Ocak 1920 tarihinde Misak-ı Milli'yi kabul etti. Misak-ı Milli'ye göre, 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı ordusunun denetimi altındaki Musul ve İskenderun vilayetleri Osmanlı Devleti'nin bir parçası kabul ve ilan ediliyordu.

İstiklal Savaşımız başarıyla sonuçlandı ve Lozan Antlaşması görüşmeleri başladı. Bu görüşmelerde Türk heyeti, Musul'un kaderinin Musul'da yapılacak bir oylamayla belirlenmesini istedi. İngiliz heyeti ise, Musul vilayetinde yaşayanların cahil olduğunu ileri sürerek, bu demokratik çözüm önerisini reddetti.

Bu arada, 1919 yılında kurulan ve İngiltere'nin büyük etkisinin bulunduğu Milletler Cemiyeti, Irak'ı İngiltere'nin mandası (sömürgesi) yaptı. Sorun, Türkiye ile İngiltere'nin mandası olan Irak arasındaki bir sınır sorununa dönüştü.

Lozan Antlaşması'nda Türkiye ile Irak arasındaki sınır konusunda şu hüküm yer aldı: "Türkiye ile Irak arasındaki sınır bu anlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak dokuz aylık bir süre içinde Türkiye ile İngiltere arasında dostça bir çözüm yoluyla saptanacaktır. Öngörülecek süre içinde iki hükümet arasında bir anlaşmaya varılamazsa, anlaşmazlık Milletler Cemiyeti Meclisine götürülecektir. Sınır çizgisi konusunda alınacak kararı beklerken, Türk ve İngiliz hükümetleri, kesin geleceği bu karara bağlı olan toprakların şimdiki durumunda herhangi bir değişiklik yapacak nitelikte hiçbir askeri ya da başka bir harekette bulunmamayı karşılıklı olarak yükümlenirler."

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Musul konusunu görüşmek üzere 19 Mayıs 1924 tarihinde İstanbul'da Haliç Konferansı toplandı. İngilizler bu konferansta Musul'un yanı sıra, Hakkari'de Nasturilerin bulunduğunu ileri sürerek Hakkari'nin de Irak'a katılmasını istediler. Türkiye bu haksız talebi reddetti; Musul konusundaki taleplerinde ısrar etti. Konferans 5 Haziran 1924 günü sona erdi. 12 Eylül 1924 günü de İngilizlerin tahrikiyle Nasturi ayaklanması başladı. İngilizler, isyancılara havadan destek sağladı. Ayaklanma 28 Eylül'de bastırıldı.

Uyuşmazlık konusunda bir anlaşma sağlanamayınca konu Milletler Cemiyeti'ne götürüldü. Türkiye, 20 Eylül 1924 günü yapılan görüşmelerde, halkın oyuna başvurulmasını istedi. İngiltere ise, yöre halkının cahil olduğunu ileri sürerek, bir komisyon oluşturmasını istedi. Türkiye bu tarihlerde Milletler Cemiyeti'nin üyesi değildi. Milletler Cemiyeti'nde ABD ve Sovyetler Birliği de üye olmadığından, İngiltere istediği kararları alırdabilirdi. İngiltere'nin isteği kabul edildi. Bu arada, İngilizlerin Türkiye topraklarının bir bölümünü daha işgal etme girişimleri üzerine sınırda çatışma çıktı.

Milletler Cemiyeti'nin oluşturduğu komisyonun raporunda İngilizlerin Irak aracılığıyla verdiği istatistikler geçerli sayıldı; halkın oyuna başvurulması kabul edilmedi; Türkiye'nin aleyhine bir karar çıktı. İngiltere bu raporu kabul etti; Türkiye ise reddetti. Bu arada Türkiye'de Şeyh Sait ayaklanması başladı. Milletler Cemiyeti Meclisi, 16 Aralık 1925 günü konuyu görüştü. Türkiye bu toplantıya katılmadı. Milletler Cemiyeti Meclisi, komisyon raporunu kabul ederek, Musul vilayetini İngiliz emperyalistlerinin mandası olan Irak'a verilmesini kararlaştırdı.

Türkiye de 17 Aralık 1925 günü, Sovyetler Birliği ile Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasını imzaladı.

Türkiye'nin Musul konusunda İngiltere ile bir askeri çatışmayı göze alamamasının en önemli nedeni, Şeyh Sait ayaklanması ve onu izleyen iç ayaklanmalardır.

Şeyh Sait ayaklanması, 13 Şubat 1925 tarihinde İngilizlerin tahrikiyle ve teşvikiyle başladı. İstiklal Savaşımız sırasında İngilizlerin işbirlikçisi olarak cephe gerisinde ayaklanma örgütlemiş olan Kürdistan Teali Cemiyeti de bu sürecin içindeydi. Şeyh Sait ise, cumhuriyet düşmanı ve Kürt ırkçısıydı. Mustafa Kemal Paşa'nın, halkımızı bütünleştirici, ırkçılığı reddeden, kültür, ülkü ve çıkar birliğine dayalı Türk milliyetçiliğine karşıydı.

İsyancılar Genç ilinin merkezi Darahini'yi, arkasından da Hani'yi ve Elazığ'ı (24 Şubat 1925) ele geçirdiler. Bunun üzerine Hükümet değiştirildi. Çeşitli illerde sıkıyönetim ilan edildi. İstiklal Mahkemesi kuruldu. Takrir-i Sükun (Huzuru/Düzeni Koruma) Kanunu kabul edildi. Ayaklanma 14 Nisan 2005 tarihinde bastırıldı. Kurulan Doğu İstiklal Mahkemesi'nde, Şeyh Sait ve arkadaşlarının yanı sıra, İstanbul'daki Kürdistan Teali Cemiyeti Başkanı Seyit Abdülkadir ve arkadaşları da yargılandı. Seyit Abdülkadir ve arkadaşları 27 Mayıs 2005 günü, Şeyh Sait ve arkadaşları ise 29 Haziran 1925 günü idam edildi. Ancak, bu dönemde bazı yöresel ayaklanmalar da oldu.

9-12 Ağustos 1925 tarihleri arasında Raçkotan ve Raman'da ufak ayaklanmalar çıktı.

Sason ayaklanması 1925 yılında başladı ve 1937 yılına kadar devam etti.

16 Mayıs 1926 tarihinde başlayan Ağrı ayaklanması 17 Haziran'da bastırıldı.

Bu sıkıntılı sürecin arkasından Türkiye 5 Haziran 1926 tarihinde Ankara'da yapılan görüşmeler sonucunda Musul konusunda bu haksız durumu kabullenmek zorunda kaldı. Türkiye, İngiltere ve İngiliz mandası Irak arasında imzalanan Türk-Irak Sınırı ve İyi Komşuluk Antlaşması ile Musul'un Türkiye'de ayrılması kabul edildi. Irak'ın kuzeyindeki Türkmenler için azınlık hakları kabul ettirilemedi.

Türkiye, cumhuriyet düşmanı bölücü ve gericilerin ihanetleri nedeniyle, emperyalistlerce hukukdışı bir biçimde işgal edilmiş olan Musul'un durumunu kabullenmek zorunda kaldı.